

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení knihovny.

Hlavní název: **Gazdina roba**

Autor: **Gabriela Preissová**

Vydavatel: **J. Otto**

Vydáváno v letech: **1910**

Stránky: **[1], [3], [5], [7], [8], [9], 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23**

GABRIELA PREISSOVÁ:

GAZDINA ROBA.

DRAMA O TŘECH JEDNÁNÍCH.

237

FRABOS
VYDAL

J. OTTO V PRAZE,
KARLOVO NÁM. 34.

: 1910 :

Svému zvěčnělému otci

FRANTIŠKOVI

za růžový keříček na zapomenutou mohylu, jehož se
umíraje na svém nemluvněti dožadoval,

k památce připisuje

Jeho

GABRIELA.

GAZDINA ROBA.

OSOBY

(a první obsazení úloh v Národním divadle):

Eva, krajčířka	pí. <i>Bittnerová.</i>
Tetka Evina	sl. <i>Volfova.</i>
Mešjanovka, } selky	pí. <i>Vinklerová.</i>
Kotlibovka, }	sl. <i>Slavinská.</i>
Mánek Mejšaný	p. <i>Sedláček.</i>
Maryša Kotlibova	sl. <i>Maličká.</i>
Samko Jagoš, kožušník	p. <i>Pštross.</i>
Zuzka, podruhyně	sl. <i>Danzerova.</i>
Doktor z Hrozenkova	p. <i>Vojan.</i>
Notářiiska, jeho žena	sl. <i>Kubešova.</i>
Huspeka, pravotár z Prešpurka	p. <i>Řada.</i>
Danyš, sklinkář	p. <i>Mošna.</i>
Jožka, šohaj	p. <i>Mušek.</i>
Poluša, jeho frajerka	sl. <i>Málkova.</i>
Žiga, dělník, houslista	p. <i>Brožek.</i>
Rubač, dělník	p. <i>Frankovský.</i>

Baron, } majitelé dvorce p. *Chvalovský.*
baronka, } v Rakousích sl. *Turkova.*
Správce p. *Chramosta.*
Druhý stárek p. *Morda.*

Šohaji a děvčata. Dělníci a dělnice.

První jednání na návsi pohraniční uhersko-slovenské
dědiny, druhé v komoře Evy v Samkově stavení, třetí
jednání na tovarychu panského dvora v Rakousích.

Mezi prvním a druhým jednáním uplyne doba čtyř let.

Jednání I.

Náves slovenské dědiny. Na levo hospoda a v předu v postraní Evina chalupa; na pravo statek Mešjaných. U hospody v pozadí strom s lavičkou, kde sedí Samko, kožušník. Po jevišti přechází šohaj Jožka s frajerkou Polušou, již drží kolem pasu. Slaví se hody. Z hospody se ozývá tlumená hudba a šum. Ze dveří vyrazí rozjařený Danyš, sklinkář, klobouček s velikým kosířkem a voničkou v ruce. Zpívá dle noty z hospody se ozývající.

Výstup I.

Danyš, Jožka, Poluša, v pozadí Samko.

Danyš. Anička, dušička, někašli,
(hrozí prstem po notě)
aby ma pri тебе něnašli.
Bo ak ma pri тебе očujú — tú!*)
vezmú mi klobúčik aj šubu — tú!

(Pleští kloboukem o zem, ale ihned ho zase zdvihá.)

Poluša (s Jožkou přicházející, žertem:) Co tys mne,
Danyšu, ani neprovedl?

*) Bujné zavýsknutí, jež musí být originalně slovenské, při němž si dá Danyš ruku za hlavu.

Danyš. Zavedl ňa k tobě stárek? Dalas ně vo-
ničku? Či mám já tobě rovný statek? Och,
tys mi ta pravá! Ať si ťa len podrží tvůj
frajer. (Obraceje se k Jožkovi.) Jožko, co si
myslíš, že moje dievča na Trenčansku sa tej
tvojej něvyrovná? Ba vyrovná! (Posadí se
s druhé strany na lávku vedle Samka, a po-
depra si dumně hlavu, pokračuje.) Ona má
moja Ančka takové uprimné oči, jaké v ce-
lej vašej dědině ižádná nemá — — baže
ižádná — —

(Jožka a Poluša jdou, držíce se kol pasu, se smíchem
v pravo.)

Výstup 2.

*Notáriuska, Doktor z Hrozenkova. Předešlí. Později
Eva s Mánkem.*

(Z pravé strany přichází notáriuska zavěšena v rámě
svého druhého muže, doktora. Zastaví párek Jožku
s Polušou, přecházející tu posud v živé rozmluvě.)

Notáriuska. Prosím vás, slaví se zde v této ho-
spodě hlavní hodová muzika?

Jožka. Ano, poníženě prosím.

Notáriuska. My bychom se rádi tam podívali;
bývá to zajímavé.

Jožka. Včil už nevidíte, poníženě prosím, velkomožná paní, mnoho pěkného. To jste měli dojít hned z večera. Včil už sú stárce napilí a stárky od tance pocuchány . . . Ale nech sa jen lúbí tam vejít. Však vás snad ještě zavedú.

Doktor (ku své ženě). Co to, dušičko, znamená »zavedú« — (žertem) snad tam nebude nějakých víl?

Notáriuska. Ach, to jsou starodávne zvyky našeho dobrého slováckého lidu. K hodům, jež vy u vás v Čechách nazýváte posvícením, zvolí se vždy čtyři stárce, kteří ručí za pořádek celé chasy. K nim se přidělí čtyry švižné družice, zvané stárky, obyčejně milenky těch hochů. Již odpoledne chodívá takový vyšňořený průvod s hudbou po vsi, po domech zavádět — to znamená, že stárce provádějí ženské, uvádějíce je k tanci na počtu mužům. Mezi jich tancem obskakují chlapani s opentlenými lahvicemi vína, dávajíce počtěným zavdávat. Však počkej, jakmile nás cizince v hospodě uvidí, hned nás zavedou oba do sóla.

(Z hospody vyběhne Eva s Mánkem. Oba trvají chvíli v němém rozladění. Eva se opírá sebevědomě a vzdorovitě o veřeje nebo přechází, Mánek skroušeně při ní.)

Doktor. Jenom se mi nesmíš s těmi šohaji dlouho otáčet, abych nemusel žárlit.

Notářiiska. Jen si dej ty pozor! Z našich slovenských dívek je každá jako kytička. Jen si prohlédni tu tam — (okazuje na Evu) jak dokonalá to kráska! (Ubírají se do hospody.)

Poluša (k Jožkovi potichu a závistivě). Já nevím, co lidé na té Evě krásného vidá. Ona sa zatím jen tak nadnášlivě zná strojit. Však není nadarmo krajčířkú; najlépe ušije na sebe. Ale nadutá je ke své chudobě — já ju nemožu ani vidět.

Jožka. No, hezká je, to sa ji nemože upřít.

Poluša (špičatě). To já vím, že sa tobě lúbí.

Jožka. Och, to zrovna ne! Já ju také nemožu vystát, že sa k nám chlapcom vždycky tak pyšně chová. Ona zhlíží jenom k Mánkovi; ale to sa přepočítá. (Odejdou do hospody.)

Výstup 3.

Předešli mimo Notářiisku a Doktora.

Mánek. Nesužuj mě, Eva!

Eva. Jaké sužování! Řekla jsem ti, že dnes nebudu s tebou tancovat, protože jsi sa nechal zvolit od chasy za stárka. A víš přeca dobře,

že mne chudobné dievča k tobě za stárku nedajú. Kde bych já vzala 40 rýnských na ústroj a propijnú? A já musila tvojí stárce Maryši Kotlibové šit šaty! — Jsou »krajčířka«! —

Mánek. Pro Boha tě prosím, Evuško, já za to nemožu! To bylo z vůle představenstva; vysmáli by sa mi, kdybych stárkovství nepřijal, že juž za předního šohaja nestojím.

Eva (pohrdlivě). Vysmáli! — A když já jsem Maryšiny šaty slzami kropila — na tom věru ničeho nebylo! Jdi mi — ty jaktěživ nic samostatného nedokážeš... Nakázali ti to mamička a švagrové, vid'?

Mánek. A já si přeca jiné nevezmu než tebe! Věř mi, Evušo, ty si povíš, žes pro to moje stárkovství Maryšiny šaty slzami kropila, a já — já sa pro tebe už dost nenaplakal?

Eva. Ty tak snadno pláčeš, a nejen k vůli mně.

Mánek. Nevíš, co jsem pro tebe zkusil; nepamatuješ sa, jak jsem si ti o pomlázce stýskal a při tom mi pláčem srdce usedalo — z hanby, že mi švagr před rychtářem a radním pro tebe nadal pochabých Janků a nezárných synů? A když jsem si to tobě stěžoval, tys tak pokojně u mne stála, jako panáček o funuse, tys se mnú jakživa nezapla-

kala. Och, to tvoje divné srdce! Evuša moja!
Co si jen taková?

Eva. Víš, Mánku, tu té černé země, která najlépe
snad ludi zná — anebo Pánaboha sa ptaj
ale ne mě. Proč bečí a motá sa strachem
poplašená ovca, kdybys na ňu zadupal —
proto, že má ovčí dušu; a proč sa tě nebojí
a jiného než svého cíle si nevšímá bár —
jen ta malá vlaštovica?

Mánek. Ale ty nemáš ke mně té lásky, co já
k tobě, sice bys mě jakživa nesužovala.

Eva. Ty si povíš, že já nemám srdca a lásky
k tobě. To by jsi zas mohl sa zeptat naší
tetky a tatíčka. Ti to lépe vědā vykládat,
když mne pro tebe špičkujú, že si mne ne-
vezmeš a všecko zlé mi prorokujú . . . A ještě
by jsi sa mohl zeptat měsíčka, proč nemožu
zdravo spat, tak jako jiní ludé, a když ko-
nečně zaspím, proč sa mi vždy jen zdává
o nebožce mamičce, jak je podlé ní na hřbi-
tově pod břízečkú pro mne dost místa . . .

Mánek. Tož poď se mnú, duša moja, do kola . . .

Eva. Už jsem pověděla! (Podrážděně.) Prisámboh,
že s tebú do kola nevejdu, abys už mě ne-
chal na pokoju.

Mánek. A já odběhnu od muziky dom — ať to
potom dopadne na haňbu, že su stárkem,

a nevydržím jak sa patří do rána. To jen pro tebe, pro tu tvoju umíněnou hlavu. (Výhrůzně.) Já už idu! (Ale stojí.)

Eva (chladně). S Pánembohem! (Ironicky.) Dobře sa vyspi!

(Mánek dopáleně odběhne do statku v pravo. Eva se vrací pomalu k hospodě, kde ozývá se znova tlumená hudba.)

Výstup 4.

Samko, Eva.

Samko (povstane od stromu a blíží se k Evě; málo, nenápadně kulhá.) Dobrý večer, Evuško, jak sa dnes zabavuješ?

Eva. Pěkně ti děkuju, Samko, dobře. Ty sa ideš podívat k muzice?

Samko. Óch ne. Ještě by sa mi tam kdosi vysmál, že hle: kulhavý si ide tancovat!

Eva. Ale co sa ti to zdá; ty přeca tak velice nenapadáš! A pamatuju sa, když jsi byl školákem, žes tancoval.

Samko. Ano, to jsem neměl rozumu. Ale včil sa mi má chyba postaví před každé veselí. Proto si raději zalezu někam do kútka, a to mi je útěchú, že to Pánbůh tak ustanovil. Kdyby

nebylo lidí takovýmto křížem navštivených, nikdo by si zdraví nevážil — že?

Eva. Ale jdi, Samko; to tě nemusí rmútit! Však sa tě lidé dost nachválíjú, žes řádný člověk . . . Na to tvoje dobré srdce, na tvoje pořádné jmění a šikovné řemeslo by sa za tebe vydalo deset hodných ženských!

Samko. Ale jenom-li z lásky, Evušo?

Eva. Proč by ne? Tuším, že sa ženské vždycky jen z lásky vydávají. Jakž jinak!

Samko. A potom, Evo, to je moje těžké neštěstí, že já jsem si vyhlídl zrovna jen jedínú, a to takovú, ke které do nejdelší smrti nesmím oči pozdvihnút.

Eva. To je škoda. Je snad proti tobě bohatá?

Samko. To ne.

Eva. A jaká je tedy?

Samko. Na to sa mě neptej, duša moja, zrovna jenom ty sa mě na to neptaj! Och, kdybys tušila . . .

Výstup 5.

Notáriuska, doktor, předešlí.

Notáriuska (vyjde s mužem ze dveří hospody). Je to roztomilé, vid'?

Doktor. Ale horko je tam k nesnesení. Zaobal se teď do šátku, ať se mi nenachladíš.

Notářiiska. Vždyť je tak příjemno.

Doktor. Tys však od tance rozehřáta. Jen hezky poslechni. (Obaluje ji starostlivě šátkem.)

Notářiiska. Tys si také musel zatančit, a svrchník si necháš na kočáře.

Doktor (podá ji pravé ramě a odchází v pravo).
Ale, dušinko, já nejsem takové jemné páperko jak ty, a jen když ty mi budeš zdravá, mně jakživ ničeho chybět nebude. (Odejdou v pravo.)

Notářiiska (v odcházení). Ty drahý, ty dobrý!

Eva (jde za nimi, k Samkovi). Prosím tě, kdo byla ta velkomožná paní? Ta musí být dobrá, tak milo na člověka hledí...

Samko. Oh, to mi pěkná paní, roba je to, roba, utečená od muža.

Eva. To není pravda! Roba se říká špatné ženské, a ona od muža neutekla.

Samko. Ba už utekla.

Eva. Však sa s ním tak srdečně shovárá — slyšel jsi.

Samko. Co je po tom — to není její první muž. Já ju dobře znám, však jsem jí dával vloni na hedbávný kožúšek novú lemůvku. Ona byla notářiiskou v Polné, a že sa nesrovnávali dobře s mužem, dala sa rozvést a vzala si tohoto. On prý je doktor, co chodí k ne-

mocným, a pochází až odkadsi z Čech; včil žijú spolu v Hrozenkově.

Eva. Ona byla naší, luteránské víry?

Samko. Ano, a on prý je katolík. S tím notáriusem měla dvě děti a o ty sa při soudě s mužem rozdělili. On bez toho byl horší než ona, sice by sa byl s ňú porovnal. Muž má mět rozum. Beztoho sa také po druhé ožení.

Eva. A váží si jich lidé?

Samko. Co by nevážili! To víš, lidé jenom když je to panstvo; ale já bych jim žádné cti nedal.

Eva. Vidíš, Samko, já bych jim to za zlé mět nemohla. Co je po jiných ludech, ti by kolikráte člověku srdce z těla vyrvali a pošlapali, kdyby sa jim dal . . . A jak oni spolu vyhlížijú šťastní — tak sa jim oči blýštá!

Samko. Ale počestnosť, Evo, a svědomí! Co je mi to za řádné lidi, když sa už k vůli těm dětem nedovedli překonat.

Eva. Hůř by bylo, kdyby sa před dětmi nesnášeli. Možná, že on ju ten první muž týral, snad jí vyčítal a bil.

Samko. Snad. Ale kdyby měla každá žena pro trochu bití od muže utéc, to by byl pěkný pořádek na světě.

Eva (rozhorleně). Samko, já bych sa od muža uhodit nedala, ani ničeho vyčítat by mi nesměl. To bys sa podíval, co bych mu udělala!

Samko. Ale jdi, dětino! Tobě by jakživ nikdo ublížit nemohl.

(*Kotlibová* s dcerou vyjdou z hospody. *Eva* se *Samkem* se odvrátí a zajdou.)

Výstup 6.

Kotlibová, Maryša, Jožka.

Kotlibová (k *Jožkovi*). Neviděli jste tu dceřiného stárka, Mánka Mešjaného?

Jožka. On běžel dom. (Zticha.) Tuším, že sa povadili s Evú krajčířkú, ona s ním nechtěla jít tancovat.

Kotlibová. No, to měl oč stát.

Výstup 7.

Mešjanovka. Předešlí.

Mešjanovka (vyjde ze dveří *Mešjanova* statku).

Kotlibová. Pánbůh ti daj šťastný, dobrý večer, kmotřenko! Co ty jsi letos ani do hospody nenahlédla! Já jsem pro tebe donesla trochu

alašky, že když tam tak budeme pospolem sedět, kdyby ti přišlo mdlo. Ty býváš už taková slabá. Na, napi sa ode mne. (Podává jí lahvičku.)

Mešjanovka. No, Pánbůh ti požehnaj, susedo. Ale co bych já s vámi v hospodě dělala? Dcera má už muža, a kdybych šla k vůli Mánkovi, ještě by lidé řekli, že si na něm zakládám jak na děvčici. (Napije se.) Pěkně ti děkuju. (Vrací jí lahvičku.)

Kotlibová. Jen sa napij po chuti; alaška je zdravá. A nech si tu sklínku, však jsem ji beztoho předevcírem přivezla z města pro tebe.

Mešjanovka. Ty na mě vždycky pamatuješ.

Kotlibová. Však jsme byly od jakživa kamarádky, a stejně nás Pánbůh navštívil vdovstvím. Jenže tobě tvůj nebožtík gazda zanechal spořádanější hospodářství. Ach, Bože, co já jsem sa nastarala, než jsem si ten náš půllán pro ty dvě dívky dočista vyplatila... a sama si míním ponechat jen tu chalupu naproti kostelu, že si na půl vezmu nájemníka, a ještě s kúskem výminku z toho půllánu budu na stará léta živa. A já vždycky téhle starší, Maryšce, říkám: Do žádného jiného domu bych tě tak ráda nepúšťěla, jako na ty dva

gruntu k Mešjaným — už skrze tu dobračku kmotřenku.

Mešjanovka. Však já to vím; a je to také moje myšlení — Maryška by k nám patřila.

Kotlibová. A ona — že jen tobě to svěřuju — jakživa o jiném ne, než o Mánkovi. (Maryša si za této řeči přikrývá fěrtoškem rozpačité obličej.) Tobě vím, že by sa ulehčilo, však dceru máš vydatú a co s chlapcem — k tomu jen pořádná nevěsta. Nač je ti třeba starostí a roboty? Jako mně, dost jsme už vykonaly... Ale, Bože můj, on si to Máněk nejvíce kazí skrze tu krajčířku...

Mešjanovka. Snad si nemyslíš, že mu jí dopřeju; — leda na blázny!

Kotlibová. Och, to já vím. Ale nadělá tobě a celé rodině trápení a mrzutosti. Onehdy vykládala u nás Káča drkotnica, že ho vidí večer, co noc tam docházet...

Mešjanovka (podrážděně). To je její hanba, ne jeho... Já chlapca hlídat nebudu.

Kotlibová. Ještě ke všemu je luteránka... Jaj Bože, jestli pak víš, on k vůli ní utekl od muziky, že prý s ním nechtěla jít tancovat. Mú Maryšku tam nechá v hanbě. To máš, chuderko, pěkného stárka. (Hladí dceru, která

se dá do pláče.) No neplač, beruško, neplač... (Stmívá se.)

Mešjanovka. To že k vůli ní? Já myslila, že to jen dom pro něco běžel...

Kotlibová. Baže utekl, utekl jen k vůli ní. (Přicházejí Eva se Samkem.) Však ju uvidíš — tamhle ide.

Mešjanovka. Dočkaj, co té slotě povím.

(Hrne se k Evě, ona odvracejíc se skloní hlavu. Samko snímá klobouk.)

Výstup 8.

Eva, Samko. Předešli.

Samko. Dobrý večer, zdrávy zažívaly hody.

Mešjanovka (Samka si nevšímajíc, k Evě). Poslouchaj, ty robsko smělé, dotěrné! Na našem Mánkovi žádná haňba nezůstane, ale na tobě — ty sloto luteránská — krajíčky vyhlídaná. Co ty si lákáš nerovného frajera k té vaší nuzotě! Ani Boha — ani víry jak sa patří nemáte.

Eva (vykřikne bolestně). Och! —

Samko. Vy bosorko jedna! (Rozpřáhne se po Mešjanovce holí.)

Kotlibová. Jezu Marja — pamatuj sa, Samo!

Samko (jemuž napřažená hůl klesne). Co vy sa na děvče sápete, povězte si to všecko Mánkovi — to vám lépe přísluší. A víru jí budete vyčítat? Za co vy si myslíte toho vašeho Pánaboha lepšího než toho našeho? Pojd', Evo! (Béře ji za ruku.) Nech pochabú sa jedovat — snad je zas už napilá! Pojd', Evuška! (Odchází. Mešjanovka se dá do zlostného pláče.)

Mešjanovka. Toho, toho jsem sa dočkala...

(Kotlibová ji schvacuje do náručí. Ze dveří hospody vyhrnou se tři stárce s tříslovými korouhvemi, za nimi stárky, muzikanti a chasa.)

Výstup 9.

Tři stárce, stárky, muzikanti, chasa, Mešjanovka, Kotlibová, Maryša.

Druhý stárek. Muziko, zahraj nějakú pěknú, půjdeme si pro Mánka — on nám uběhl. Snad jsme ho pohněvali — snad chtěl mít sólo... Ať má sólo! Kde je Maryška Kotlibova? (Maryša se k němu přitočí a on ji bere kolem pasu.) Pojd' sem, ať má Mánek s tebou sólo! Oj! Ťuú...! (Zavýskne.)

(Všichni tři stárkové se hrnou do Mešjanova statku, ostatní s hudbou, odehrávající národní píseň, skochnou: